

האזכורים הראשונים על היהודים שהתיישבו בוויסוקיה מאזובייצקיה מופיעים במסמכים מראשית המאה ה"ח. בסוף המאה הט"ו ולאורך המאה הט"ז באיזור זה התפתחה ההתיישבות היהודית, אולם רק בערים "פרטיות" של האצולה. וויסוקיה מאזובייצקיה הייתה עד לשנת 1569 עיר על אדמות המלך, ובמאה הט"ז וודאי הייתה כפופה לצו *de non tolerandis Judaeis*.

ב-1719 אנו מוצאים במסמכי המיסוי של ועד ארבע ארצות את האזכור הראשון בדבר יהודים החיים בוויסוקיה מאזובייצקיה, הקשור לגביית מיסים.

קרוב לוודאי שאת ההתיישבות המאורגנת יותר של היהודים בוויסוקיה מאזובייצקיה ניתן לקשור לשמו של סטניסלב קונטסקי, אשר קיבל ב-1719 את העיר כנדוניה של אישתו, וניסה לשפר את המצב הכלכלי בה על ידי הבאת מתיישבים חדשים.

צבור יהודי קטן יחסית הופיע בוויסוקיה מאזובייצקיה בשנים הבאות במסמכים בנושא לויכוח בין הקהילה היהודית בצ'כאנוביץ לבין הקהילה היהודית בוונגרוב. העניין היה בשאלה איזו קהילה מנהלת את ענייניה של הקהילה החדשה שקמה, וקובעת את גובה המסים. ועד ארבע ארצות, לפתחו התגלגלה השאלה, סירב בתחילה לקבל החלטה, ומסר את השליטה בקהילה המוקמת בוויסוקיה מאזובייצקיה לקהילה היהודית בטיקוצ'ין (טיקטין). ב-1726 נחתם הסכם, שעל פיו הכספים שיגבו מהקהילה הקטנה בוויסוקיה מאזובייצקיה יחולקו בין שתי הקהילות הגדולות שנאבקו על השליטה. העניין חזר לדיון ב-1729, ולבסוף שנה מאוחר יותר הקהילה הקטנה בוויסוקיה מאזובייצקיה ניתנה תחת חסותה של הקהילה היהודית בצ'כאנוביץ.

בית כנסת הבנוי עץ כבר עמד לרשות הצבור היהודי באותה התקופה. בית כנסת זה נודע ביופיו בכל חבל פודלשיה. הוא פורק ב-1871 בשל מצב טכני רעוע.

בשנת 1765 קיימת הייתה כבר קהילה יהודית עצמאית בוויסוקיה מאזובייצקיה. ב-1799 מתוך 869 התושבים 276 היו יהודים, מה שהיווה 32 אחוז מהאוכלוסיה.

קרוב לוודאי בסוף המאה ה"ח קם בית העלמין היהודי הראשון בוויסוקיה מאזובייצקיה. הוא הוקם בקרבת בית הכנסת וכיכר השוק המסחרי (כעת כיכר יוזף פילסודסקי). שטחו היה רק כ-50 מטרים. קרוב לוודאי שבית עלמין זה נסגר ב-1830.

לאחר הקמת הגטו בימי מלחמת העולם השנייה, בית העלמין הישן נמצא בשטחו. הוא הפך בתקופה ההיא למקום קבורתם של היהודים שנפטרו או נרצחו בגטו. לאחר חיסול הגטו הגרמנים החריבו לגמרי את בית העלמין, כך שלא נשתמרה אף לא מצבה אחת. לאחר המלחמה בשטחו של בית העלמין נפתח אתר מכירות ותחנת אוטובוס.

לאחר סגירתו של בית העלמין הישן, הקהילה היהודית בוויסוקיה מאזובייצקיה הקימה בית עלמין חדש. הדבר התרחש ודאי לפני 1838, משום שבמסמכי ביקור הבישוף בוויסוקיה מאזובייצקיה מאותה השנה מצוי המידע, שלפיו בשטח האיזור הכנסייתי ליהודים יש בית כנסת וגם בית עלמין, ואולם לפני 1830 מצויין כי ישנו רק בית הכנסת. בית העלמין החדש הוקם ברחוב קז'יבה (כעת רחוב ז'וירקי אי ויגורי), בקרבת כביש בכיוון ווארשה (כביש מחוזי מס' 678).

בית עלמין זה גם הוא נחרב בשואה, ולאחר 1945 נמשך תהליך ההרס. המצבות נשדדו, וצמחיה עבותה צמחה בשטח בית העלמין. בשנת 1988 בית העלמין נרשם ברשימת האתרים לשימור תחת המספר A-371, בהחלטה מיום ה-20 באפריל 1988.

בראשית המאה הכ"א, מייקל טרייסון, עורך דין מקנדה, שהתעניין בגורלו של בית העלמין, יזם עבודות סדר. ב-2006 הוא מימן את ניקוי בית העלמין מצמחיית פרא ואת הרמת המצבות השוכבות וההפוכות. במבצע זה מעורב היה גם בית הספר המקומי, צאצאי היהודים מויסוקיה מאזובייצקיה וכן הקרן לשימור המורשת היהודית. בית העלמין גודר, וזכה גם לשער לבנים חדש, שבו נתלו שלטים עם שמות התורמים.

כעת בשטח של 0,6 ההקטר נשתמרו קרוב ל-100 מצבות וקברות, לרוב עשויות אבן פשוטה.

צעירים הקשורים בארגון הנוער היהודי ערכו רשימת מצאי של המצבות שנשמרו, שאפשר לראותו בעמוד האינטרנט של קרן התייעוד לבתי העלמין היהודיים: https://cemetery.jewish.org.pl/list/c_29/ile_0 [גישה ב-09 בספטמבר 2020]. מרשימה זו נובע כי המצבה העתיקה ביותר מוצאה משנת 1849, והיא מנציחה את יצחק בן קולונימוס.

ב-23 בנובמבר 2006 מול שער הכניסה נחנכה אנדרטה לזכר יהודי ויסוקיה מאזובייצקיה, ועליה הכיתוב: "היהודים התיישבו בויסוקיה מאזובייצקיה במאה הי"ז. החל מהמחצית השנייה של המאה הי"ט האוכלוסייה היהודית היוותה את רוב התושבים בעיר, ותרמה להתפתחותה הכלכלית והתרבותית. בעת הכיבוש הגרמני, באוגוסט 1941, היהודי מויסוקיה מאזובייצקיה גורשו אל הגטו. ב-2 בנובמבר 1942 הגטו חוסל; אלפיים אסירי היהודים של הגטו גורשו למחנה העבודה בזאמברוב, ולאחר חיסולו – לאשוויץ. לזכר תושביה היהודיים של ויסוקיה מאזובייצקיה, שנרצחו בשואה מידי הנאצים הגרמנים ועוזריהם".